

Dr hab. Urszula Patocka-Sigłowy, prof. UG
Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Gdański

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Marty Bączkowskiej
Recepcja twórczości Jurija Druźnikowa w Polsce. Wybrane problemy przekładu,
Gdańsk 2021, ss. 306

Rozprawa doktorska mgr Marty Bączkowskiej poświęcona jest, jak pisze sama Autorka, „polskiemu kontekstowi twórczości Jurija Druźnikowa: jego obecności w Polsce i polskiej kulturze, polskim kontaktom, recepcji twórczości w kraju, tłumaczeniom utworów na język polski” [s. 5].

Struktura opracowania jest tradycyjna. Tworzą ją wstęp, część zasadnicza (cztery rozdziały), zakończenie, bibliografia, dwa aneksy oraz streszczenie w języku angielskim.

Wstęp [s. 5-13]

We wstępie Badaczka wyjaśnia wybór podjętej w rozprawie doktorskiej tematyki, wskazując przede wszystkim na „chęć uchwycenia polskiego punktu widzenia na życie i twórczość Jurija Druźnikowa” [s. 5]. Przytacza również najważniejsze, Jej zdaniem, wydarzenia z życia pisarza [s. 5], wymienia jego prace znane polskiemu odbiorcy [s. 6], kreśli definicję recepcji [s. 7-8] oraz podkreśla trudności, jakie napotykają tłumacze literatury [s. 8]. Formułuje zadania, których realizacja pozwala osiągnąć sformułowany jasno cel pracy doktorskiej, którym jest „zbadanie polskiego kontekstu twórczości Jurija Druźnikowa w Polsce, jego obecności w kraju i recepcji jego twórczości” [s. 9]. Doktorantka wymienia również nazwiska autorów prac, które stanowią bazę teoretyczną rozprawy [s. 10-11] oraz określa materiały źródłowe [s. 11]. Szkoda, że przy sporządzaniu listy umieszczonej na s. 11 i 12 pominięte zostały imiona badaczy, a prace części z nich nie znalazły się nawet w bibliografii.

W tej części pracy Marta Bączkowska wspomina również o liście „najlepszych tłumaczonych dzieł literatury światowej” sporządzonej przez uczonych z Uniwersytetu Warszawskiego [s. 6]. Niestety nie zostało podane źródło tej informacji. Nie wiemy więc, gdzie i kiedy ta lista została opublikowana oraz według jakich kryteriów została sporządzona.

Nie jest jasne, z jakiego powodu Badaczka w końcowej części Wstępu [s. 12-13] wymienia w sposób niezbyt uporządkowany swoje artykuły oraz referaty konferencyjne. Sądzę, że lepszym rozwiązaniem byłoby umieszczenie ich w bibliografii oraz odwołanie się do treści opracowań w rozprawie.

Rozdział 1. Pisarstwo Jurija Drużnikowa [s. 14-41]

W rozdziale pierwszym Badaczka przybliży zarys biografii pisarza oraz prezentuje jego twórczość, następnie wymienia w porządku chronologicznym prace Drużnikowa. Część dotycząca życia pisarza przygotowano przede wszystkim w oparciu o materiały umieszczone na stronie internetowej www.druzhnikov.com.

Niestety Doktorantka przywołując tekst *Spirala mojego życia* autorstwa Drużnikowa, pominęła informację o tłumaczu (jest nim Piotr Fast) oraz nie podała dokładnego adresu bibliograficznego tylko link do strony a nie do artykułu. Jest to często powielany błąd – link do strony głównej zamiast linków do konkretnych tekstów.

W rozdziale tym, a także w całej pracy, zauważyć można brak konsekwencji w zapisie tytułów utworów Drużnikowa, w sytuacji, gdy utwór wymieniany jest w pracy pierwszy raz – czasami podawany jest tytuł w języku polskim a w nawiasie tytuł oryginału [s. 19], innym razem przywoływany jest tytuł tylko w jednej wersji językowej [s. 16].

Nie są również wskazywane źródła części informacji, np. na s. 19 Badaczka przywołuje artykuł Stiepanowa, jednak nie podaje w przypisie jego danych bibliograficznych.

Na s. 20 pracy Marta Bączkowska wymienia sztukę Drużnikowa *Nauczyciel się zakochał*, na kolejnej stronie zaś – *Zakochany nauczyciel*. Czy chodzi o ten sam utwór czy o dwa różne?

Rozdział 2. Kontakty Jurija Drużnikowa z Polską [s. 42-69]

W pierwszej części rozdziału drugiego Autorka omawia kontakty pisarza z Polską, wymienia konferencje, w których wziął udział, wygłoszone wykłady, odbyte spotkania. W drugiej części tego rozdziału [s. 55-69] zostały przytoczone wywiady, których Drużnikow udzielił Wiesławie Olbrych w roku 1999 oraz Tatianie Chochłowej w 2005 roku. Oba wywiady są niezwykle interesujące. Wydaje się jednak, że Badaczka mogła ich treść umieścić w aneksie, natomiast w tekście rozprawy wskazać najważniejsze wypowiedzi Drużnikowa, wnioski wynikające z obu rozmów. Dodatkowo, do jednego z tych wywiadów Autorka nawiązuje już na s. 42. Warto było w tym miejscu podać dane bibliograficzne tekstu lub chociaż wspomnieć, że jego treść zostanie zaprezentowana w dalszej części pracy. Tymczasem możemy odnieść wrażenie,

że Autorka nie chce przekazać informacji o tym, kiedy i w jakich okolicznościach ten wywiad przeprowadzono oraz czy można zapoznać się z jego treścią.

Biorąc pod uwagę treść oraz objętość obu rozdziałów (pierwszego i drugiego) można się zastanowić nad strukturą pracy. Ze względu na jasność prowadzonego wywodu warto było, moim zdaniem, rozważyć połączenie obu części.

Rozdział 3. Recepcja twórczości Jurija Drużnikowa w Polsce [s. 70-164]

W rozdziale trzecim rozprawy Badaczka stara się zdefiniować pojęcie recepcji literackiej. W tym celu przywołuje propozycje zawarte m.in. w pracach Michała Głowińskiego, Krzysztofa Hejrowskiego, Stanisława Jaworskiego, Hansa Roberta Jaussa, Stanisława Sierotwińskiego. Ukazuje także społeczno-kulturowe, krytyczno-literackie i literaturoznawcze podejście do twórczości Drużnikowa. Podkreślając interdyscyplinarny charakter badań recepcji literackiej wyjaśnia znaczenie opozycji Wschód – Zachód dla twórczości pisarza; następnie wymienia publikacje naukowe oraz przytacza wpisy prasowe i internetowe poświęcone utworom Drużnikowa. W ostatnim podrozdziale wymienia zaś tłumaczenia utworów Drużnikowa na język polski oraz prezentuje wywiady przeprowadzone z tłumaczami dzieł pisarza.

W podrozdziale 3.3. zostały wymienione prace polskich badaczy poświęcone twórczości Jurija Drużnikowa. Niestety zaproponowany układ tytułów doprowadził do sytuacji, w której te same pozycje wymieniane są dwukrotnie, np. L. Suchanek, *Anioły, biesy i prawda. Pisarstwo Jurija Drużnikowa*, Kraków 2007 [s. 91 i 94], A. Wołodźko-Butkiewicz, *Od pieriestrojki do laboratoriów netliteratury. Przemiany we współczesnej prozie rosyjskiej*, Warszawa 2005 [s. 91 i 95]. Dodatkowo, podrozdział 3.3., w którym zaprezentowane zostały badania twórczości Drużnikowa ze względu na dużą liczbę bardzo obszernych cytatów przypomina miejscami streszczenie tekstów. Zamiast przytaczać opinie badaczy można było więcej miejsca poświęcić na prezentację wniosków skonstruowanych przez samą Autorkę. Podobną uwagę można sformułować również pod adresem podrozdziału 3.4. (na 19 stronach znajdujemy 46 cytatów, w tym niektóre dosyć obszerne).

Na s. 123 Doktorantka powołuje się na „artykuł internetowy” Janusza Świeżewskiego. Trudno zgodzić się z takim określeniem tekstu opublikowanego w czasopiśmie „Dekada Literacka” (1999, nr 9/10, s. 1-2).

Na s. 144 znajdujemy wykaz tekstów Drużnikowa przetłumaczonych na język polski. Te same informacje zostały powtórzone na s. 145 w formie tekstu ciągłego.

W części 3.5.1. Doktorantka zaprezentowała noty biograficzne tłumaczy dzieł Drużnikowa (Piotra Fasta, Alicji Wołodźko-Butkiewicz, Franciszka Ociepki, Elżbiety Michalak, Marii Putrament, Ewy Rojewskiej-Olejarczuk). Nie wiemy niestety, skąd pochodzą fakty w tych notach przytoczone. Źródła informacji nie zostały wskazane.

W części 3.5.2. zostały umieszczone wywiady przeprowadzone z tłumaczami – P. Fastem, A. Wołodźko-Butkiewicz, F. Ociepką, E. Michalak, E. Rojewską-Olejarczuk. Sądzę, że warto było podać podstawowe dane faktograficzne, np. kiedy te rozmowy miały miejsce. Badaczka informuje tylko, że działo się to „w trakcie pisania rozprawy doktorskiej”. Lepszym zabiegiem byłoby, jak sądzę, umieszczenie wywiadów w aneksie a w tekście rozprawy dokonanie porównania odpowiedzi, prezentacji najważniejszych wniosków.

Rozdział 4. Analiza przekładu powieści Jurija Drużnikowa *Pierwszy dzień reszty życia* [s. 165-264]

W rozdziale czwartym Doktorantka kreśli założenia metodologiczne prowadzonych badań, wymienia nazwiska naukowców zajmujących się problematyką przekładu tekstów artystycznych oraz definiuje pojęcie przekładu literackiego. W uporządkowany sposób przedstawia proces przekładu – jego etapy, strategie tłumaczeniowe i techniki tłumaczenia oraz określa rolę tłumacza w przekładzie. Ważne miejsce w tym rozdziale zajmują podrozdziały poświęcone specyfice idiosylu pisarza oraz problemom leksykalnym przekładu.

W podrozdziale 4.1. zostały wymienione nazwiska badaczy zajmujących się problemami przekładu literackiego. Niestety prace części z nich nie zostały wymienione w bibliografii ani wykorzystane w pracy, o czym świadczy ich brak w przypisach. Tak stało się w przypadku prac np. Anny Legeżyńskiej, Olgi i Wojciecha Kubińskich, Umberto Eco.

W tym rozdziale cytaty z literatury obcojęzycznej prezentowane są w języku polskim. Brakuje niestety informacji o tłumaczu, np. cytaty z pracy w języku francuskim na s. 165 i 166, cytaty z pracy w języku rosyjskim na s. 167.

Strategia tłumaczeniowa została przez Doktorantkę zdefiniowana zgodnie z propozycją Bartosza Poluszyńskiego. Warto było sięgnąć również po inne, często cytowane prace np. Jolanty Józwiak (*Konteksty, decyzje, konsekwencje: problemy przekładu*, Bydgoszcz 2016), Marii Piotrowskiej (*Proces decyzyjny tłumacza. Zarys metodyki nauczania przekładu*, Warszawa 2016), Elżbiety Tabakowskiej (*O przekładzie na przykładzie*, Kraków 1999), Teresy Tomaszkiwicz (*Terminologia tłumaczenia*, Poznań 2006).

Lektura części 4.1.1. może sugerować, że Badaczka wymiennie stosuje terminy „strategia tłumaczeniowa” i „technika tłumaczeniowa”. W wielu metodologiach prac

przekładoznawczych terminy te są rzeczywiście stosowane wymiennie. Jednak powszechnie uznaje się, że oba pojęcia wymagają objaśnienia, ponieważ ich pozycja terminologiczna nie jest jednoznaczna.

Nieco zaskakujący jest fakt wyjaśnienia znaczenia jednego z kluczowych dla pracy doktorskiej terminów „przekład” dopiero na s. 184 rozprawy. Powinno ono znaleźć się dużo wcześniej.

Na s. 196 i 197 zostały zaproponowane przykłady z powieści *Pierwszy dzień reszty życia* cechujące się komizmem – tekst oryginalny i przekład. Szkoda, że Doktorantka poza przytoczeniem przykładów nie pokusiła się o żaden komentarz. Ironia w powieści została określona jeszcze krócej: „ironię [...] tworzą różne środki językowe: leksykalne i gramatyczne” [s. 199], żadne przykłady nie zostały zaproponowane.

Bardzo ciekawy, obfitujący w liczne przykłady rozdział 4.3 rozczarowuje krótkimi, lakonicznymi wnioskami, np. „Przykłady pokazały przede wszystkim różnorodność i liczebność. Tłumacz wykorzystuje całą gamę strategii tłumaczeniowych: kalka, rozszerzenia, przeniesienia, transkrypcje w przekładzie jednostek leksykalnych, oznaczających realia” [s. 228].

Zakończenie [s. 265-271]

W zakończeniu Autorka dokonuje jakościowego i ilościowego podsumowania przeprowadzonych badań. Jednoznacznie stwierdza, iż „cele pracy postawione we wstępie, zostały w pełni zrealizowane” [s. 270].

W recenzowanej pracy Autorka poprawnie zdefiniowała koncepcję metodologiczną i zwróciła się ku różnym metodom analizy materiału – od historyczno-biograficznej, poprzez kulturowo-historyczną, literaturoznawczą, aż do tłumaczeniowej. Poprawnie przeprowadziła analizę źródeł, dokonując ich krytycznej interpretacji, chociaż własne wnioski ograniczyła do minimum.

Recenzowana rozprawa jest napisana poprawną polszczyzną, chociaż zdarzają się pewne potknięcia językowe. Nie zaburzają one jednak odbioru treści (np. „odnosząc te problematykę” – s. 75). Zauważalne są również błędy edytorskie (np. „powrotu.Ówczesnej” – s. 43, „recepjidiela” – s. 73).

Sporo uwag należy skierować pod adresem przypisów i bibliografii:

- Część źródeł w przypisach została niezbyt dokładnie określona, np.:

Przypis 1. Wskazany link odnosi się do głównej strony kwartalnika, nie zaś do tekstu Łukasza Gemziaka. Nie podano również numeru czasopisma, w którym recenzja została opublikowana („Tekstualia” 2012, nr 2 (29), s. 183-185).

Przypis 9. Zapis sugeruje, że praca A. Wołodźko-Butkiewicz została umieszczona na stronie internetowej. Tymczasem tak nie jest.

Przypis 279, 374. Podano jedynie link do tekstu zapominając o autorze i tytule tekstu.

- Niektóre źródła przywołane w przypisach nie zostały umieszczone w bibliografii (np. przypis 125, 265, 444, 445).
- W części I bibliografii na s. 273 znalazł się link do tekstu Edwarda Balcerzana. Nie jest to jednak źródło materiału tylko literatura przedmiotu.
- Część II bibliografii miała zawierać polskojęzyczną literaturę przedmiotu. Tymczasem znalazły się w niej prace w języku angielskim, czeskim, francuskim, polskim.
- Opis części źródeł zawiera poza miejscem wydania również nazwę wydawnictwa (np. Rymut). Inne prace są tego elementu pozbawione.
- Nie została zachowana kolejność alfabetyczna wymienionych prac.

Przedstawiona do recenzji rozprawa stanowi interesującą próbę analizy recepcji twórczości Jurija Drużnikowa w Polsce. Doktorantka posługując się sprawnie przyjętym instrumentarium zrealizowała postawione przed sobą cele badawcze. Przygotowana przez Nią praca posiada sporą wartość poznawczą.

Podsumowując, stwierdzam, że przedłożona mi do oceny rozprawa doktorska spełnia ustawowe wymagania. Wnoszę o dopuszczenie mgr Marty Bączkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Gdańsk, 30 grudnia 2021 roku

U. Polocka-Sygas